

Besenyi Vendel

NEM BESZÉLTEK A VELÜK TÖRTÉNYEKRŐL

a jászboldogházi kulákok elleni megtorlás és rekvirálás története

Jászboldogháza 1946-ban történt önállóvá válásakor kis és középparasztok birtokolták a határt, föld nélküli család kevés volt. Még a településen élő viszonylag nagyobb létszámú vasutasoknak is volt 3-4 holdacska-juk. A gazdálkodók intenzív földműveléssel és még intenzívebb állattenyésztéssel foglalkoztak. Már a háború előtt is komoly törzstenyésztői munka folyt ezen a határrészen, főleg szarvasmarha tenyésztés tekintetében. A tejet a helyben lévő tejcarnok útján értékesítették, állataik egy részét tenyészállatként adták el.

A háború után a településre kivetett jóvátétel teljesítése érdekében létrehozták az ún. Állatmentesítő Szövetkezetet. Pénzt adtak össze, az ország más részén megvásárolták a beadandó állatokat, így a háború pusztításai során még megmaradt értékes állományt meg tudták menteni, sőt azt tovább tudták fejleszteni.

Magyarországon a termelőszövetkezeti csoportok létrehozása Rákosi Mátyás 1948. évi augusztus 20-án Kecskeméten elmondott beszéde után kezdődött el. Ezekbe a csoportokba zömében szegényparasztok léptek be. A közös gazdálkodást folytató szegényparasztok munkájához 1949 elején a termelőeszközök nagyon szűkösen álltak rendelkezésre. Munkájuk végzéséhez támogatásra, megsegítésre volt szükség. Ezt az állami szervek is elismerték, sőt a gazdasági megsegítést alapvető kérdésnek tartották.

Az országban az első kuláklistát 1949-ben készítették el. A kulákság hatalmának „megtörése” érdekében megszorító intézkedéseket foganatosított a rendszer. A gabonabeszolgáltatásokat többször emelték, mezőgazdasági fejlesztési járulékot vezettek be. A kulákokat kitiltották a földműves- és hitelszövetkezetekből, kiszorították őket a falusi vezetésből. Kizárták őket az állami hitelekből, bevezették a tejbeszolgáltatást, gyermekeiket közép-és felsőfokú intézményekbe nem vették fel. Koholt vádak alapján súlyos bírságot szabtak ki, és a hatalom nem riadt vissza a zaklatástól, az erőszaktól és a veréstől sem. Keserves és megfélemlítő évek voltak ezek.

Szolnok megyében 1949-ben 5081 kulákot írtak össze. Jászboldogházán az 1949. évi márciusi állapot szerint 86-an tartoztak ebbe a körbe. Ők 2887 kh földön gazdálkodtak, ami a község földterületének 30 %-át tette ki. A kulákok névsorából kiderül, hogy nemcsak a földtulajdonosok, hanem kocsmatulajdonos, kupec és géptulajdonos („ipari kulák”) tartozott ebbe a megbélyegzett körbe.

1948-as „fordulat éve” után a Magyar Dolgozók Pártja a centralisztikus hatalomgyakorlás egyik eszközeként felgyorsította a kuláksággal szembeni megtorló és megszorító intézkedéseket. A megyék, a főispánok számára előírták: legyenek

határozottabbak ebben a kérdésben. A megyei főispán jelentése híven tükrözi a kor uralkodó hangulatát, érzékelhető belőle a kulákság elleni heves támadás¹

A belügyminiszter részére készült jelentés eljutott az MDP Központi Vezetősége Közigazgatási Osztályára, ahonnan további instrukciók érkeztek, miszerint „a kulákok visszaszorításának tervét dolgozzák ki a járásra vonatkozóan”. A válaszlevélben a képviselőtestületek megtisztítását szorgalmazták a „befurakodott kulák elemektől” „„fel lehet használni a közérdekű hírszolgálat adta lehetőségeket a kulák elemeknek a széles néprétegek előtt való lejáratására.”². Jászboldogházán előbb a 40 tagú képviselő-testületet „tisztítják meg”, majd fokozzák a kulákság elleni támadásokat.

1949. év márciusában sajátosnak nevezhető módon pattan ki a szikra. Március 13-án az Üveges-féle kocsmában Pozsonyi István közellátási kisegítő lekevert egy pofont Péntek Gábornak, a község párttitkárának. A pofon szerelmi féltékenység miatt csattant. A konfliktus két szereplője Kovács Bélánénak, a község házán dolgozó elvált asszonynak, közellátási kisegítőnek tette a szépet, s ezen alaposan összekaptak. A pofon elszenvedője, Péntek Gábor párttitkár meg is fenyegette a jelenlevőket: „Megálljatok parasztok, majd lesz ezért nektek!”³ A jelenlevők kérték Pénteket, hogy ne jelentse az esetet, de a feldühödött, megalázott párttitkár mégis ehhez folyamodott.

A történetekre reagálva rövidesen rendőrkielégítő jelent meg a településen, akiket Pusztamonostorról vezényeltek át.⁴ Pusztamonostoron 1949. március 6-án az aznap megnyílt szövetkezeti kocsmában, este 10 óra körül kulmálta a kulákküldözés. A kocsmában levők belekötöttek Borbély Miklós DÉFOSZ irodavezetőbe, és Berényi Kálmán községi tanácsosba. Mindketten az MDP helyi szervezetének aktív tagjai voltak. A szóváltás verekedéssé fajult, s Borbély Miklós súlyos koponyasérüléseket szenvedett. Beszállították a jászberényi Erzsébet kórházba, de életét már nem tudták megmenteni. Ezt akkor úgy állították be, hogy Borbély Miklós a kielezett osztályharc-

¹ Részlet: Juhász Imréné főispán 1949. év eleji Szolnok megyei főispáni jelentéséből: „A vármegye területén a koalíciós pártok együttműködésében legutolsó jelentésem óta bizonyos mérvű romlás állott be, éspedig a járszági felsőjárás területén (ez volt a régi eredeti jászberényi járás – B.V). Ezen járásban eddig annak ellenére, hogy a kulákság nagy számban foglal helyet a kiscsardapárt vezetésében, az együttműködés zavartalan és surlódásmentes volt. Most azonban a kulákság megzavarja az együttműködést és széthúzást akar előidézni. Így zavarok keletkeztek Jászboldogháza, Jászkóhalma és Jászdózsa községekben, melyek a járás területén a legnagyobb kulákkészletek. Az itt lévő kulákok nagy számmal vannak bent a kiscsardapárt vezetésében. A kulákság részéről ez a zavarkeltés szorosan összefügg a mindszenyizmusz kérdéseivel és a Kiscsarda Párt központi választmányának határozatával, mely most kerül a Kiscsardapárt taggyűlései elé a járás községeiben, és állásfoglalásra hívja fel tagjait. A választmány határozatát aláírással kell tudomásul venni, s így történt meg, hogy a járszági felsőjárás legnagyobb kulákkészletében, Jászboldogházán 1000 kiscsardapárti közül csak 100 írta alá a választmány határozatát.” - Szolnok megyei Levéltár Főispáni iratok 12/1949. 51. doboz

² A válaszlevél aláírója Kovács Tibor SzML Szám nélküli iratok 1949. év

³ Nagy Péter és Gaál Pál visszaemlékezése alapján

⁴ A történeteket részben levéltári adatok, részben visszaemlékezések, részben pedig Mizsei Béla: Életpályám (Kossuth Kiadó 2006.) c. könyvében írottak alapján rekonstruáltam.

ban a kulákság áldozata lett. A hatóságok „rendcsinálásra”, „megtorlásra” 11-én este rendőrkülönítményt vezényeltek Pusztamonostorra.

A jászboldogházi kocsmai affér után 14-én ezt különítményt átvezényelték a faluba. Megérkezésük után azonnal megindult a nyomozás. Megállapították, hogy Pozsonyi István a kulákság felbújtására verte pofon Péntek Gábor MDP-titkárt. Pozsonyi Istvánt azonnal őrizetbe vették, és Kovács Bélánéval együtt rögtön elbocsátották községházi állásukból.

A különítmény Gaál István tanyáján rendezkedett be. A hatóságok és a különítményesek ellátását a község lakosságának kellett biztosítani. Pintér Béla volt az anyagbeszerző, és Töröcsik Jánosné főzött rájuk. Répás Lajostól hoztak 3 hektoliter bort is.⁵

Elkezdődött a megtorlás. Néhány módosabb gazdát elvittek Szolnokra a rendőrségre, ahol ott orvosi felügyelet mellett megalázták és megverték őket.⁶ Közöttük volt Nagy János, a község alapító főbíró, Konkoly Béla a későbbi tsz-elnök, és édesapám is. 15-én engedték el őket két feltétellel: nem azon az állomáson szállnak le ahol laknak, és soha nem beszélnek a velük történekről. Édesapám az utasítást követve Tápiógyörgyén szállt le a vonatról, s onnan fizikai fájdalomtól gyötörve ballagott haza. A visszaemlékezők szerint nekik kevesebb szenvedést kellett elviselniük, mint azoknak, akiket helyben vertek meg.

A többi kuláknak nevezett személy zömét a rendőrök vagy összeszedték, vagy behívták – ez ma már nem tisztázható –, és Gaál István tanyáján, a kiskonyhában Szigeti Pál jászberényi orvos jelenlétében módszeresen megverték.⁷ Nem tudjuk hány embert bántalmaztak Gaálék tanyáján. A verések több napig elhúzódtak. Volt, akit úgy megverték, hogy nem tudott haza menni, valamilyen járművel kellett elvinni Gaáléktól. A fizikai bántalmazásokról semmilyen jelentés sem készült. Annyit tudunk, hogy a kijelölt orvos jelenlétére a halálos megsebesítés elkerülése érdekében volt szükség.⁸

Közben a hatóságok a közigazgatás, a rendőrség és szakigazgatási szervek bevonásával közös ellenőrzést folytattak le, s igen jelentős büntetéseket szabtak ki.⁹ A bírság indoklásaként a tejbeszolgáltatás elmaradása, gazdasági-rendészeti-, mezőéri-, egészségügyi és tűzrendészeti kihágás szerepelt. A május 22-én kelt kimutatás szerint összesen 1.839.800 Ft büntetést szabtak ki 64 boldogházi lakosra. Az 1 főre eső büntetés (28747 Ft) irreálisan magas és megfizethetetlen összeg volt, azt senki sem képes megfizetni.

⁵ Gaál Pál visszaemlékezése szerint

⁶ Gaál Pál, Nagy Péter és Bagi Balázs visszaemlékezése szerint

⁷ Bagi Balázs visszaemlékezése szerint

⁸ Bagi Balázs visszaemlékezése alapján

⁹ Kulcsár Jenő alispán jelentése a belügyminiszternek 1949. március 22. SzML szám nélküli iratok

Időközben az újságokban támadás indult a boldogházi kulákok ellen. Egy Budapesten megjelenő baloldali újságban Hajducska István tollából „Jászboldogházán legyőzték a kulákot”; az akkori megyei lapban pedig „Lesújt a kulákra a demokrácia vasökle” címmel jelent meg egy szerkesztőségi cikk.¹⁰

Mindezekre ráadásul megindult a kulákká minősített személyek vagyontárgyainak elkobzása. A megtorlás kiigyalói és végrehajtói a pénzbüntetésben részesültek jószágállományát, gazdasági felszerelését lefoglalták és elszállították. Méghozzá nem is akárhová, hanem zömében a megye kunsági részében frissen megalakult termelőszövetkezeti csoportok valamelyikébe. A Jászboldogházáról elkobzott jószágokból és felszerelésekből 16 település 30 tsz-ét részesített így az állam megsegítés-ként, ingyenes vagyonjuttatásban.¹¹

Az állatállomány és a vagyontárgyak elszállítására 1949. március 30-án került sor. A vasútállomásra 72 vagonot rendeltek ki tolatómozdonnyal együtt. A nagy lábasjószágokat és a gazdasági felszerelést a sportpályára, a disznókat és a birkákat pedig Rigó László udvarára kellett beszállítani, az állatok részére szánt útítakarmánnyal egyetemben. A sportpályán jelen volt a 30 kedvezményezett tsz képviselője. Ők, akárcsak egy vásárban, válogattak az elkobzott javakból. Jelen volt egy bizottság is, amely mindezt nyilvántartásba vette. Felírták, hogy minek mi az értéke, és azt is, hogy mi hova került. Péntek Gábor párttitkár is ott tüsténtkedett, az ő minősítése szerint történt az állatok föl- vagy leértékelése. Az állatokat és felszereléseket ezután az állomásra vitték és bevagónírozták. A Jászládányra irányított állatokat lábön hajtották el.

Az elvitt állatokról és eszközökről 2 kimutatás maradt fenn a szolnoki levéltárban.¹² 64 gazdálkodó maradt igavonó és tejtermelő állat, valamint gazdasági felszerelés nélkül. Március 30-án este 64 család siratta a jogtalanul elhurcolt értékeit, és élt félelemben, rettegésben, kulákként megbélyegezve az 1956. évi rehabilitációig.

Az elkobzott jószágok és vagyontárgyak ránk maradt listája és mennyisége település szerinti bontásban:¹³

¹⁰ Világosság 1949. március; Tiszavidék V. évf 12. szám 1949. március 19.

¹¹ SzML Főispáni iratok 1949. 51. sz doboz 337/1949.

¹² Az egyik augusztus 30-án készült, ez véleményem szerint részleges az 51 személytől elvett „közadó tartozás címen” igénybe vett javakat és értékét tartalmazza. Ez a kimutatás számszakilag is hibás, és emlékezetem szerint másoktól és tőlünk is több mindent vittek el, mint ami a kimutatásban szerepel. A másik jelentés április 8-án készült, tehát röviddel az események után. E szerint a kimutatás szerint a Boldogházáról „bírság, tartozás fejében elszállított állatok és gazdasági szerszámok” értéke akkori áron 540.380 Ft tett ki. Ez lehet a valós adat. Ezen értékek elhurcolása után kb. 64 tanyában maradtak üresen az istállók. SzML Főispáni iratok 337/1949 és 553/1949.

¹³ Főispáni iratok SzML 337/1949. 51. doboz alapján. A tiszföldvári tsz-nek volt csak hivatalos neve, a többi csoport a vezetőik nevével van megnevezve. 1949 áprilisától vált általánossá, hogy a termelőszövetkezeti csoportoknak nevet adtak. Dévaványa ebben az időszakban Szolnok megye része volt.

Összesen:

104 tehén, 27 üsző, 84 ökör, 33 borjú, 6 bika, 4 tinó, 266 juh, 24 ló, 7 csikó, 294 sertés, 22 lovas kocsi, 25 vetőgép, 2 morzsoló, 13 ökrös szekér, 23 egyes eke, 2 kettes eke, 2 hármás eke, 6 magtakaró, 14 borona, 14 lószerszám, 1 gyűrűshenger, 1 vontatólánc, 1 kereszt, 1 ekekepa, 1 lógereblye, 2 szecskavágó, 1 igás szán, 1 járom, 1 tézsla

Összesített érték: 540.380 Ft

A juttatásban részesült települések és tsz-ek:

Tiszaföldvár: 1 tszcs: Dózsa

10 tehén, 5 üsző, 6 ökör, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 1 morzsoló

Kunhegyes: 4 tszcs: Farkas, Kiss József, Kalla, Dávid

15 tehén, 10 ökör, 2 lovas kocsi, 3 db vetőgép, 2 ökrös szekér, 1 egyes eke

Tizsaszentimre: 1 tszcs: Orosz

5 ökör, 2 lovaskocsi, 1 vetőgép, 1 magtakaró, 1 borona

Kunszentmárton: 1 tszcs: Vincze

11 tehén, 3 üsző, 2 ökör, 1 bika, 2 tinó, 92 juh, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 2 egyes eke, 1 borona

Jászkisér: 1 tszcs: Novák

3 tehén, 2 ökör, 4 borjú, 4 ló, 3 csikó, 1 lovas kocsi, 2 vetőgép, 1 ökrös szekér, 4 lószerszám

Kisújszállás: 2 tszcs: Szöllősi, Rázsó

18 tehén, 10 üsző, 9 ökör, 1 bika, 30 db sertés, 3 lovas kocsi, 2 vetőgép, 3 egyes eke, 1 kettes eke

Dévaványa: 1 tszcs: Gábor

5 tehén, 5 üsző, 2 ökör, 4 borjú, 2 bika, 2 ló, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 1 lószerszám, 1 gyűrűs henger

Karcag: 3 tszcs: Bihari, Kocsis, Vadász

10 tehén, 8 ökör, 16 borjú, 4 ló, 1 csikó, 3 lovas kocsi, 3 vetőgép, 3 ökrös szekér, 6 egyes eke, 1 kettes eke, 2 magtakaró, 2 borona, 3 lószerszám, 1 szecskavágó

Törökszentmiklós: 1 tszcs: Seres

1 tehén, 2 ökör, 24 juh, 46 sertés, 1 lovaskocsi, 1 vetőgép, 3 egyes eke, 1 magtakaró, 1 borona

Kunmadaras: 2 tszcs: Kálmán, Mohácsi

1 ló, 1 csikó, 2 lovas kocsi, 2 lószerszám

Túrkeve: 3 tszcs: Nagy Ferenc, Gönczi, Sarkadi

2 tehén, 6 ökör, 1 borjú, 7 ló, 2 csikó, 194 sertés, 3 lovaskocsi, 3 vetőgép, 1 morzsoló, 1 ökrös szekér, 2 hármás eke, 1 magtakaró, 2 borona, 1 vontatólánc, 1 kereszt, 1 ekekepa, 1 lógereblye, 1 szecskavágó, 1 igás szán, 1 járom, 1 .....

Mezőtúr: 5 tszcs: Csörés, Boros, Sándor, Tamási, ...

8 tehén, 16 ökör, 6 borjú, 1 tinó, 4 ló, 3 vetőgép, 4 ökrös szekér, 4 egyes eke, 1 magtakaró, 5 borona, 2 lószerszám, 1 szecskavágó

Tiszagyenda: 1 tszcs: Kocsis

2 ökör, 1 ökrös szekér

Tomajmonostora: 1 tszcs: Juhász

2 ló, 1 lovas kocsi, 1 egyes eke, 1 borona, 2 lószerszám

Jászladány: 2 tszcs: Major, Szalóki

17 tehén, 4 üsző, 8 ökör, 2 bika, 1 tinó, 24 sertés, 3 vetőgép, 1 ökrös szekér, 1 egyes eke

Kenderes: 1 tszcs: Kinczel

6 ökör, 150 juh, 1 lovas kocsi, 1 vetőgép, 1 egyes eke, 1 borona

A büntetésben részesített személyek természetesen tiltakoztak és fellebbeztek büntetésük ügyében. Az alispán 1949. március 24-én a mező-rendőri kihágás miatt megbüntetett 14 személyt felterjesztette a belügyminisztériumban szervezett Kihágási Tanácshoz másodfokú elbírálás végett.¹⁴

A jószágok elvitele után néhány nappal Pap Sándor és Konkoly Béla felkereste Mizsei Béla – boldogházi származású – volt országgyűlési képviselőt, és kapcsolatai révén segítségét kérték a községben történt igazságtalanságok kivizsgálásához és felülbírálatához.¹⁵

A miniszterelnökkel történt eredménytelen találkozás után az elkeseredett emberek továbbra is próbálkoztak kilincselni pénzbüntetésük teljes vagy részbeni elengedése érdekében. Egyre több kérelem érkezett az alispánhoz, főleg május hónap folyamán, amikor új országgyűlési választásokra készült az ország. A megyei vezetés a Népfront megyei bizottságával tárgyalt, és arra az elhatározásra jutottak, hogy a „kulákokkal együtt, több olyan paraszt is meg lett büntetve, akik inkább középparasztok, mint kuláknak számíthatók.”¹⁶ Végeredményben a megbüntetett 64 jászboldogházi kulák közül azt a 15 parasztot kihúzták a kulákok közül, és pénzbüntetésüket mérsékeltek.¹⁷ A választások közeledtével gyorsan intézkedtek. A járási főjegyző május 14-én déli 12 órára berendelte az említett személyeket, „és közölte velük, hogy a Népfront kivizsgálta ügyüket és megállapította, hogy bűnösségük ugyan fennáll, de tekintettel arra, hogy az eljárás befejezése óta bebizonyították, hogy a népi demokráciát

¹⁴ A Kihágási Tanács határozatáról nem találtam adatokat.

¹⁵ Mizsei Béla idézett könyve az alábbiak szerint emlékezik. „Dobi István a Minisztertanács elnöke fogadta is őket. Amikor Konkoly Béla elmondta Dobinak a dolgokat, Dobi kifakadt: „ezt merték tenni?” Konkoly Béla rávágtá: „ezt”. De ez még semmi, folytatta Konkoly Béla „ha ez így mehet, akkor azt is meg merik velünk tenni, hogy elvisznek bennünket Szibériába.”

¹⁶ Kulcsár Jenő alispán jelentése a belügyminiszternek 1949. március 17. SzML szám nélküli iratok

¹⁷ „Ezen intézkedésre azért lenne szükség, mert nemcsak a jászboldogházai, hanem jászsági viszonylatban megnövelné a középparasztoknak a bizalmát, úgy a kormányval, mint a Függetlenségi Népfronttal szemben és ez a választásokra is eredményes hatással lenne.” – írta Kulcsár Jenő alispán 1949. május 11-én a belügyminiszternek. SzML szám nélküli iratok

támogatják és annak nem ellenségei, így kiszabott büntetésüknek nagy részét törölni fogjuk.”¹⁸ Megjegyzendő, hogy az ügy kiobbantásában és végrehajtásában szerepet játszó Péntek Gábor is meglakolt a történetekért.¹⁹

A 15 személy büntetését az alábbiak szerint mérsékeltek: Bagi Józsefét 4000, Mizsei Istvánét 6000, Konkoly Béláét 7000, Benedek Jánosét 7000, Besenyi Istvánét 8000, Dalmadi Jánosét 7000, Konkoly Kálmánét 7000, Konkoly Istvánét 4000, Kövér Józsefét 5000, Móczó Barnabásét 5000, Nagy Istvánét 4000, Nyíri Lajosét 6000, ö. Papp Mihálynéét 4000, Szapponas Sándorét 6000, Szaszko Elekét 6000 Ft-ra szállították le.²⁰

1949. május 16-án tartották a választásokat, ez volt az első egypárti választás, a Hazafias Népfront jelöltjeire a választópolgárok 96 %-a szavazott. Jászboldogházán viszont a választópolgárok 52 %-a a Népfront jelöltjei ellen voksolt. Boldogháza lakosságát 1949 márciusában olyan mély trauma, olyan sokk érte, hogy ez a közelgő szavazás szempontjából már semmit sem jelentett.

A történetekről a rendszerváltásig a községben csak a legszűkebb családi körben, vagy még ott sem esett szó. Az akkor kisemmizettek és megaláztatottak sohasem részesültek sem erkölcsi, sem anyagi kárpótlásban.

Felhasznált irodalom

Jászboldogháza 1945-1970. Kézirat

Évek könyve – Jászboldogháza régen és ma. Jászboldogháza 1996.

A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Kossuth Kiadó 1979.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest 2004.

Magyar Katolikus Lexikon. VI. kötet. Szent István Társulat Budapest, 2001.

Mizsei Béla: Életpályám. Kossuth Kiadó 2006.

Urbán László: A termelőszövetkezeti szervezés és közös gazdálkodás első éveai Szolnok megyében (1948-1950). Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 1982/83.

Jurkovics János: Jászboldogházi boldogtalanok. Ma Holnap 1989. június 2.

---

¹⁸ Uaz, mint 16.

¹⁹ Péntek Gábor és a megyei közellátás vezetője – bizonyos Készmárki nevű személy – a március 30-a előtt elkobzott és elszállított sertéseket kisebb áron számolták el, és így 18 ezer Ft hasznóra tettek szert. Ezt a pénzt megosztották egymás között. Az eset kiudódott, a közellátás vezetője 5 évet kapott, vele szemben Péntek Gábor megúszta néhány hónappal. - Mizsei Béla idézett könyve és Gaál Pál visszaemlékezése alapján.

Farkas Ferenc

NYOMDANEVEK A JÁSZSÁGBAN 1867-1949

Immár hatvan éve, hogy államosították a nyolcvankét éven át működő jászsági nyomdákat. Több mint nyolc évtizeden át öt jászsági településen működött egy vagy több nyomda manapság is igazolható termékeik bizonyosságaként.

Minden nyomda helynév is volt egyszermind. Hoffmann István alapvető munkájában a következő csoportosítást ajánlja: „7.4 gazdasági építmények nevei: *gyáarak, üzemek, malmok, bányaeépületek, illetőleg állattelepek, istállók, magányos hodályok, pajták, géptelepek stb. megnevezései...*” (Helynevek nyelvi elemzése. Debrecen, 1993. 37. p.) Ennek értelmében akár a Raffay-nyomda, akár Raffay Ferenc könyvnyomdája, akár az *Adria-nyomda*, akár a *Kossuth-nyomda* helynévnek számított és számít ma is. Lévén szinte valamennyi könnyen megközelíthető helyen, tájékozdási pontul is szolgált az akkor élő emberek számára, hiszen a nyomtatványok előállítás mellett gyakran szolgált közérdekű információk továbbítására is. Az újságok, hetilapok kiadása és előállítása következtében számos személyiséggel tartottak fenn szoros kapcsolatot, hiszen számos értelmiségi, olykor iparos is megszólalt a lapok hasábjain, és ennek következtében kapcsolatban volt a műhellyel vagy műintézettel.

A tulajdonos neve

Leggyakrabban a tulajdonos neve, a vezetékneve mindig, olykor utónevével együtt szolgált névalkotó tényezőül. Az első jászberényi nyomdász neve *Bittermann Ede* volt. A vezetéknev német, de az utónév sem gyakori a városban azóta sem. Ritkán előfordul, de gyakorisága alig mérhető. A Bittermann mellett számos, ugyancsak német vezetéknev bukkant fel a berényi nyomdászok körében. *Brüneuer Adolf* ugyancsak német vezetéknevű, és az Adolf név sem számít közkeletűnek a településen. Érdekes, hogy három nyomdász is (*Balázs, Ernst, Vértes*) is viselte ezt az utónevet. További németnek tekinthető vezetéknevek is valószínűsíthők, hogy egyéb településekről származó személyek választották és gyakorolták ezt a mesterséget szép sikerrel: *Wertheimer, Háy, Grün*. De felbukkant két, lengyelnek tűnő nyomdász is: *Kaczvinszky, Kubicza*. Ez utóbbiak utóneve már közkeletűbb, mint a vezetéknevük.

Akad viszont egy igazán német utónév is: *Herman*. Ez a név egy esetben német vezetéknevvel párosul, de magyar vezetéknevhez is kapcsolódik. Akad egy szláv vezetéknevvel bíró nyomdász és kereskedő is: *Novotha*.

Jászberényben tehát több olyan személy foglalkozott nyomdászattal, akinek az